

PAGINA 3

'De Tweede Wereldoorlog drukt nog steeds op mij'

PAGINA 5

'Een braaf jongetje was ik niet'

PAGINA 8

'Uitzichtloosheid en wanhoop grijpt ons aan'

VERDER: Houd irrationeel van je medemens ■ De kerk tobt met humor ■ Een luisterend oor en een potje dammen ■ Liever het haasje zijn dan kerstkoningin

Anne-Marie: 'Er is altijd licht aan het einde.'

Elke dag opnieuw Pasen

'Hoe meer ellende, hoe meer vertrouwen'

INTERVIEW Anne-Marie vluchtte met haar gezin uit Burundi naar Nederland. Ook haar geloof nam ze mee. Ondanks de grote verschillen met Afrika, voelt ze zich thuis in haar Nederlandse kerk.

Elke morgen word ik precies om één minuut voor vier wakker. Ik kniel dan neer en zeg tegen God: "Hier ben ik en U weet wat er deze dag gaat gebeuren." Dat betekent niet dat ik geen problemen zal tegenkomen, maar wel dat God nabij is.' Aan het woord is Anne-Marie. Zij is in 1969 geboren in Burundi als derde kind in een gezin van zeven. 'We hadden het goed thuis. Mijn vader had zelfs een auto; dat was heel bijzonder. Later verloor hij zijn baan en werd het allemaal minder. We hoorden bij de Anglicaanse kerk, die vlak bij ons huis stond. Iedere morgen ging ik daar naartoe. In Nederland mis ik die dagelijks gang naar de kerk. Geloof was heel belangrijk bij ons. Een oom en een tante kwamen elke avond om samen uit de Bijbel te lezen en te zingen.'

Engelen

Vanwege de dreigende genocide vlucht Anne-Marie in 1999 samen met twee van haar kinderen naar Nederland. Haar man Nestor volgt acht maanden later, samen met hun oudste dochter. Voor Anne-Marie is het onbegrijpelijk dat mensen elkaar naar het leven staan, enkel en alleen omdat zij tot een andere stam behoren. 'Mijn ouders hebben nooit tegen mij gezegd tot welke stam ik behoorde. Ik wist niet of ik Hutu of Tutsi was; later ontdekte ik dat pas. En ook dat mijn beste vriendin tot de andere stam behoorde. De problemen begonnen in 1993. In het begin dacht ik: dit overleven we wel. Maar de dreiging kwam steeds dichterbij en we moesten vertrekken. Mijn moeder bad

of er engelen op mijn pad gestrooid mochten worden. En – God zij dank! – die engelen kwamen er: mensen uit kerken die ons hielpen.' Familieleden van Anne-Marie werden vermoord. Hoe verwerk je dat? 'God heeft uiteraard de moorden niet gepleegd. Maar God heeft gegeven en God heeft genomen, dat is mijn houvast. In Nederland hoorde ik van iemand die zijn partner was verloren, dat dat voor hem een reden was om de kerk en God vaarwel te zeggen. Daar begrijp ik niets van. Voor mij geldt: hoe meer ellende ik meemaak, hoe meer ik op God vertrouw. Voor veel westerse christenen is dat andersom: hoe meer ellende, hoe meer vragen en twijfels.'

We zijn onderweg

Voor Anne-Marie is het verschil tussen de geloofsbeleving van westerse christenen en gelovigen uit Afrika bijna niet in woorden uit te drukken. 'Toch voel ik mij enorm thuis in de kerk waar wij in Voorburg bij horen, de protestantse wijkgemeente De Open Hof. Ik ben er diaken en de kerk voelt als mijn familie. Het zingen en de preken raken me diep. De kern van mijn geloof is hoop. Ik heb veel meegemaakt en dacht vaak: dit is het einde, maar dat was het niet. Er is altijd licht aan het einde en die hoop geeft mij vastigheid. Door ellende kom je dichterbij God. Want elk moment kan het einde zijn. Als het avond werd in Burundi wist ik niet of ik het morgen zou zien worden. Dat dreef mij in de armen van God. Drie dingen zijn voor mij belangrijk in

het geloof. In de eerste plaats: accepteer de wil van God, ook al is dat niet je eigen wil. Zoals Jezus zei: "Niet mijn wil, maar uw wil geschiede." Ten tweede: bid elke dag, zoek elk moment de connectie met God. En ten derde: loof God elke dag. We zijn onderweg. Dat betekent dat ik elk moment probeer te benutten. Elke dag vraag ik aan God: "Waarom ben ik hier en wat verwacht U van mij?" Ik werk in een apotheek. Als ik zie hoeveel jonge mensen slaapmiddelen of antidepressiva nodig hebben, dan bid ik: God help! Voor ons als christenen is er veel werk aan de winkel.'

'Ik probeer elk moment te benutten'

Wat betekent Pasen? 'Vorig jaar werd ik niet zozeer geraakt door de Verrijzenis, maar juist door het lijden van Jezus. "Ik heb dorst", zei hij. Het leek wel of ik deze woorden voor het eerst hoorde. Toen hij dat zei, kreeg hij zijn te drinken. Dat maakte zijn lijden nog erger.

Als ik moet lijden, dan denk ik: dit is niets in vergelijking met wat Jezus heeft moeten doorstaan. De Opstanding is alles, maar vooral een nieuwe kans. Elke dag kun je zien als een opstandingsdag. Als ik wakker word en ademhaal, besef ik: ik leef! Elke dag is het opnieuw Pasen.'

JAN VAN DER WOLF

Coronavirus: er zijn ook lichtpuntjes

Ons land is volledig ontregeld door de gevolgen van het coronavirus. Om die reden hebben de meeste kerken ervoor gekozen om de vieringen tot 5 april te schrappen. Met deze maatregel volgen kerkelijke bestuurders de maatregelen en adviezen van het RIVM en de overheid om te voorkomen dat het virus zich oncontroleerbaar verspreidt.

Gevarieerde kerken wijzen op een alternatief voor het bezoeken van een viering. Veel protestantse kerken zenden hun gebedsbijeenkomst uit via kerkomroep.nl. Op de kerkwebsites staan de actuele tijden. Deze websites staan ook op kerkindenhaag.nl/overkerken. De landelijke Protestantse Kerk zendt iedere zondag een kerkdienst uit op

NPO 2, 9:20 uur. Ook de katholieke parochies vermelden op hun websites en sociale mediakanalen de mogelijkheid om de eucharistie vanuit huis te volgen. Daarnaast wordt de eucharistieviering uitgezonden op zondag, NPO 2, 10 uur. Radio Maria zendt doordeweeks eucharistievieringen uit om 9 en 19 uur, op zaterdag om 9:30 en 10 uur.

Of deze maatregelen in april nog steeds van kracht zullen zijn, weten wij bij het ter perse gaan van dit nummer niet. Daarom hebben wij ervoor gekozen om toch alle (paas)vieringen in deze uitgave op pagina 6 en 7 op te nemen.

De meeste activiteiten in april zijn al geannuleerd. Daarom staan in dit nummer weinig aankondigingen van concerten, lezingen, enzovoorts.

Gebed

Het coronavirus versterkt het lijden van sommigen en de hoop van anderen. Op verschillende websites van kerken staat te lezen dat er gebeden worden voor iedereen die met de gevol-

gen van het virus te maken krijgt of heeft gekregen. Gebed wordt gevraagd voor mensen in de gezondheidszorg en het openbaar bestuur, 'dat zij uw nabijheid mogen ervaren in hun werk ten dienste van de samenleving', voor zieken en mensen die eenzaam of bang zijn. Wij sluiten ons daar graag bij aan. Sommige kerken signaleren dat kwetsbare Hagenaars, die afhankelijk zijn van de Voedselbank, het in tijden van 'hamsteren' extra moeilijk hebben. Op kerkindenhaag.nl leest u hoe we elkaar kunnen helpen.

Goed nieuws

Zoals de 'lijdenstijd' in de christelijke traditie uitloopt op Pasen, waarbij we vieren dat goedheid het kwade overwint, zo mogen we gerust ook hoop putten uit de vele manieren waarop Hagenaars van de nood een deugd maken. Denk aan de app-groepjes die jongvolwassenen gevormd hebben om ouderen te vragen of ze boodschappen

kunnen doen of de hond mogen uitlaten. Of denk aan de buurt-en-kerkhuizen die toch (de veiligheidsrichtlijnen in acht genomen) open blijven voor het aansteken van een kaarsje of gesprek – denk aan de daklozen die tijdelijk niet in de dagopvang terecht kunnen. Zo zijn er allerlei nieuwe uitingen van dienstbaarheid, die voor velen veel betekenen. Laat ook al deze kleine gebaren groot nieuws zijn! De redactie van *Kerk in Den Haag* verneemt graag hoe u of uw naasten geholpen zijn. Meld ons uw eigen creatieve idee. We vermelden al deze 'lichtpuntjes' graag op de website en geven ze dan door via onze Facebookpagina en Twitter. U kunt ons bereiken via 06 123 130 53 of redactie@kerkindenhaag.nl.

Zoals de minister-president zegt en je in kerken bijna dagelijks hoort: 'Zorg een beetje voor elkaar.'

DE REDACTIE

Kleurrijke viering in de Schilderswijk

'Een wereldkerk in de stad'

Als ik bij de halte Hoefkade uit de tram stap, vermengt de geur van pasgebakken Turks brood zich met het geluid van uitnodigende kerkklokken. Het multiculturele van deze wijk prikkelt mijn zintuigen als ik naar de Marthakerk loop. Binnen blijkt dat veel mensen het slechte weer hebben getrotseerd om de jaarlijkse internationale eucharistieviering van de katholieke migrantengemeenschappen bij te wonen. Het Antilliaanse gospelkoor klinkt Caribisch uitbundig. Ik ruik wierook en leden van de Tamil Gemeenschap strooien bloemblaadjes. Zij ontvangen de voorgangers door hen een oranje stip op hun voorhoofd te geven, als teken van goddelijke bescherming. Het koor van

REPORTAGE In de Marthakerk houden katholieke migrantengemeenschappen hun jaarlijkse internationale eucharistieviering. Een feestelijke viering in twaalf talen.

De multiculturele viering in de Marthakerk op zondagmorgen.

'Nog maar net begonnen en het is al feestelijk'

de Engelssprekende Afrikaanse Gemeenschap zingt hun *Gloria* op niet mis te verstane wijze. We zijn net begonnen en het is nu al feestelijk!

Wereldkerk

De bisschop van Rotterdam, Johannes van den Hende, zegt: 'Wij zijn een wereldkerk in deze stad. Wij zijn verschillend in de beleving van ons geloof en toch zijn wij één, maar kennen wij elkaar eigenlijk wel, dwars door onze verschillen heen? Dat is ook het thema van vandaag: Ken jij je naaste?'

In de afwisselend in het Nederlands en Engels uitgesproken overweging doet de bisschop een sterk appel om elkaar lief te hebben, te helpen en te respecteren, om een 'extra mijl te lopen' voor elkaar. 'Het mooiste is de taal van de liefde, de taal van God in ons hart.' Toepasselijk; nooit eerder hoorde ik in één viering zoveel talen. Er wordt voorgelezen en gezongen in het Portugees, Spaans, Engels, Latijn, Sranan Tongo, Indonesisch, Papiaments, Chinees, Urdu, Tamil, Filipijns en Nederlands.

Multicultureel

Van de zes geloofsgemeenschappen van de parochie Maria Sterre der Zee is de H. Willibrord, waar ik deze ochtend te gast ben, de meest multiculturele. Verschillende migrantengroepen vonden er hun plek. Daarnaast is de Marthakerk gemeenschap inmiddels ook multicultureel: Antillianen, Surinamers, Eritreërs, Chinezen en een kleine groep autochtone Nederlanders maken er deel van uit.

Op de website van de H. Willibrord staat dat de geloofsgemeenschap zich profileert als 'een gemeenschap van gemeenschappen', met tradities en gebruiken uit ieders eigen culturele achtergrond. Elke gemeenschap viert in eigen kring en taal de eucharistie, maar geleidelijk aan zijn ze naar elkaar toe gegroeid. Er wordt regelmatig samengewerkt; op een dag als vandaag waarvan de voorbereiding zeer arbeidsintensief is, maar ook

bijvoorbeeld tijdens feestdagen of in gebedsgroepen. Daaruit spreekt vertrouwen en wederzijds respect, verrijking wellicht. Allemaal positieve zaken, maar natuurlijk gaan ingrijpende processen als culturele fusies niet van een leien dakje. Het neemt tijd om elkaar te leren kennen en om vertrouwen op te bouwen. Pastoraal werker Jan Eijken noemt de integratie van verschillende bevolkingsgroepen in één kerkgemeenschap 'een lang-

zaam proces'. 'Mensen zoeken de kerkgemeenschap waar zij zich het meest thuis voelen', zegt hij. 'Voor de een is dat een taalgemeenschap, voor de ander een traditionele Latijnse liturgie of een wat meer vrijzinnige benadering van het geloof. Maar we zijn allemaal katholiek en het is de kunst om aan al die mensen een plek te geven.'

Verrijking

Op een dag als vandaag kan ik letterlijk niemand vinden die negatief aankijkt tegen de gemeenschappelijke viering. Een oudere dame zegt: 'Ik vind het een verrijking om samen met mensen uit een andere cultuur ons geloof te beleven. Je leert van elkaar.' Een ander zegt: 'Het is zo bijzonder, we zijn Rome niet, of Jeruzalem, maar wel een wereldkerk in een notendop in de Schilderswijk. Kleinschalig, maar met de rijkdom van de hele mensheid. Wij zijn een kerk die overal voor openstaat, elke cultuur kan haar eigen plek daarbinnen krijgen.' Als positief punt wordt ook genoemd dat de meeste mensen elkaar inmiddels wel kennen en dat daardoor het samen vieren 'eigenlijk niets bijzonders is'.

'Culturele fusies gaan niet van een leien dakje'

Twee dames in traditionele Surinaamse kleding zijn ook blij met de ontwikkeling. 'We zijn allemaal katholiek, waar we ook vandaan komen. Twintig jaar geleden hadden we voor het eerst zo'n viering als vandaag en toen moesten we er wel even aan wennen, maar nu is het helemaal goed. We waren gewend aan de ingetogen, mystieke sfeer van de katholieke kerk in Suriname en als je de mensen uit Afrika zo uitbundig hoort zingen, dan is dat zo anders!' Een van hen zegt deze dag te zien als een soort bedevaart binnen haar eigen kerk. 'Den Haag is een multiculturele stad en binnen deze parochie leeft dat echt, niet alleen vandaag, maar het hele jaar door.' Als afsluiting zingen alle koren samen. De blijdschap spat ervan af.

JOLLY VAN DER VELDEN

advertenties

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOOR.NL - WWW.ENGELNENSPOOR.NL

HET CLINGENDAELHUYNS - BENORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 B3 DEN HAAG

Firma A. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:

- Ad Patres Frederik Hendrikslaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
- diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
- bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl

070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

Biechtpreekuur in Lutherse kerk als 'dienst aan de stad'

Biechten kan nu ook buiten de katholieke kerken. Hanneke Allewijn en Jannet van der Spek, twee predikanten van de Evangelisch-Lutherse Gemeenschap, zijn een wekelijks biechtpreekuur gestart. 'Een plek om je hart te luchten, onder ogen te zien waar je mee bezig bent of was, om vergeving te bidden, los te laten en opnieuw te beginnen.' Het is een misverstand dat de Reformatie de biecht heeft afgeschaft, menen de dominees. 'De Reformatie was gericht tegen de dwang van de biecht en het misbruik dat ervan

werd gemaakt. Luther bleef zijn leven lang biechten. In het Nederlands-protestants christendom is die gewoonte grotendeels verdwenen.' Vanwaar dit initiatief? 'Wij zien het vooral als een dienst aan de stad. Hebben zelfverzekerde stellingen van de 21e eeuw daar wel behoefte aan? Durven we dat toe te geven? We gaan het zien.'

IEDERE MAANDAG, 16-17:30 U.
LUTHERSE KERK, LUTHERSE
BURGWAL 7-9.

Jom Hasjoa

Daags voor Jom Hasjoa, de officiële herdenking van de Joden die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgebracht, biedt de Kloosterkerk plaats voor de jaarlijks terugkerende gedachtenisviering. Emilie Schrijver, directeur van het Joods Historisch Museum in Amsterdam, houdt een toespraak. Chazan Ken Gould verzorgt de muziek. Ook leerlingen van enkele scholen leveren een bijdrage. Na afloop worden er bloemen gelegd bij het Joods Kindermonument op het Rabbijn Maarsenplein. Initiatief van de Haagse Gemeenschap van Kerken.

Zo. 19 APRIL. 16 U. KLOOSTERKERK, LANGE VOORHOUT 4.

Dominee Duitse kerk wil origineel bevrijdingsfeest

‘Alle Hagenaars, dank u wel’

75 JAAR BEVRIJDING

Thomas Vesterling is voorganger van de Duitse protestantse kerk in Den Haag. Hij heeft het initiatief genomen voor een bijzonder, Duits getoet event: een blijk van dankbaarheid aan de Haagse en Nederlandse samenleving.

‘We vieren dit jaar 75 jaar bevrijding. Maar omdat ik ben opgegroeid in het communistische Oost-Duitsland, is de val van de Muur in 1989 mijn eigenlijke bevrijdingsjaar geweest. Dertig jaar geleden nog maar. Toen was voor ons in de DDR de Tweede Wereldoorlog pas voorbij. We hadden altijd afgeschermd van het Westen geleefd. Het onderwijs bij ons was gericht op de Sovjet-Unie en het was nauwelijks mogelijk het land te verlaten.

Tot ik in augustus in Den Haag kwam wonen, wist ik weinig van Nederland. Ik ben nog steeds aan het leren. Dat de Duitsers in 1940 in vier dagen Nederland hadden veroverd, dat leerde je bij ons niet. Die hele geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, die drukt nog steeds op mij. Ik heb er nog

‘Iemand zei: sorry zeggen hoeft niet meer’

steeds moeite mee om me in gesprekken niet direct te verontschuldigen. Daar worstelen meer Duitsers mee als ze in het buitenland zijn. We zeggen voortdurend: sorry. Maar het was in Amsterdam, dat voor het eerst iemand in een ander land tegen mij zei: ‘Sorry zeggen hoeft niet meer.’

Welk meubilair staat er?

Ik vraag me steeds af wat een goede manier is om met het verleden om te gaan. Ik ben voorzichtig, probeer goed te luisteren, bijvoorbeeld als ik bij gemeenteleden en andere Hagenaars op bezoek ben. Wat is hun verhouding tot de geschiedenis? Hoe ziet hun huis eruit, wat voor meubilair staat er, in welke jaren zijn ze gevormd? Ik probeer

Thomas Vesterling: ‘Ik ben nog steeds verbaasd dat ik hier mag wonen.’

dat soort dingen op te merken. Het is een opdracht geworden aan mezelf. Om verantwoord over de oorlog en de bevrijding te kunnen praten, moet ik me een beeld vormen van mijn gesprekspartners. En van de maatschappij

van toen. Dat is soms moeilijk, want ooggetuigen zijn er praktisch niet meer.

Niet alleen als persoon moet ik mij verhouden tot de Tweede Wereldoorlog en mijn Duitse afkomst. Ik voel

ook een bijzondere verantwoordelijkheid omdat ik als theoloog de kerk vertegenwoordig. Ik ben de Duitse dominee. Die last is niet voor iedereen zichtbaar, maar ik voel hem wel. Ik prijs mij gelukkig dat ik de ambtsopvolger ben van de voorganger in deze kerk tijdens de Tweede Wereldoorlog, *Pfarrer* Paul Kaetzke. Hij was een moedig man. Gemeenteleden – aanhangers van de nazi-ideologie – wilden destijds in de gemeentesaal een foto van Hitler ophangen, maar Kaetzke weigerde dat. Hij zorgde ervoor dat er een foto van Luther kwam, die er nog steeds hangt. De grote reformator kijkt vanuit zijn lijst ernstig en kritisch de ruimte in, alsof hij ons in de gaten wil houden [zie foto, red.].

De rol van de kerk in moeilijke situaties gaat me zeer ter harte. Vrijheid is niet vanzelfsprekend. We moeten wakker blijven. Soms wordt me gevraagd: mag de kerk politieke uitspraken doen? Ik zeg dan: ‘Jein.’ *Ja en nein* ineen. Nee, omdat de kerk niet moet willen ingrijpen in politieke processen. Ja, omdat we natuurlijk verplicht zijn het evangelie te prediken, dat ook over het dagelijks leven handelt, over hoe mensen met elkaar omgaan. Zo bezien is de kerkelijke boodschap altijd politiek van aard. Kerken dragen de tradities verder en zorgen voor oriëntatiepunten in het leven.

Twee projecten

Ik zou de komende tijd graag twee projecten oppakken. In de eerste plaats wil ik het mooie verhaal onderzoeken dat in de Duitse kerk tijdens de oorlog ondergedoken joden hebben gewoond. Daarvan staat bij ons niets op schrift. Een van de weinige bronnen was de oude mevrouw Kaetzke.

Verder hebben we geen gegevens. Volgens de overlevering was het zelfs een flinke groep.

Verder zou ik dit jaar graag een feest organiseren voor en met alle Duitsers in Den Haag. Met de mensen die we kennen van de kerk, de school, de Deutsche Klub, de bibliotheek, de ambassade, het bedrijfsleven, noem maar op. We moeten dan ergens in de stad een groot plein opzoeken en vieren dat we nu met elkaar 75 jaar in vrede samenlevan. We moeten hardop uitspreken dat we blij zijn dat we hier wonen, dat we hier onze kinderen kunnen opvoeden en dat we deel mogen uitmaken van de Nederlandse samenleving. Alle Hagenaars, Nederlanders, dank u wel, zou ik willen zeggen. Net zoals

‘Hij weigerde om een foto van Hitler op te hangen’

geliefden tegen elkaar zeggen dat ze van elkaar houden, zou ik dat tegen de Nederlanders willen zeggen. Het is maar een klein teken. Soms zijn we niet moedig genoeg om tegen vrienden iets moois, iets waardevols te zeggen. In dat is een goede gelegenheid om het wel te doen.

Ik ben nog steeds verbaasd dat ik hier mag wonen. Ik voel me hier thuis. In 1940 kwamen de Duitsers Den Haag binnen zonder het te vragen. Dan is dit het goede moment om samen te vieren dat we nu al driekwart eeuw een gemeenschappelijke democratische overtuiging hebben, en dat we met elkaar de wereld een stukje beter hebben gemaakt.’

JAN GOOSSENS

ACHTERGROND Buiten de kerk leeft vaak de gedachte dat er met gelovigen niet veel te lachen valt. Misschien wordt het tijd om de Paasmorgengrap nieuw leven in te bazen.

‘U mag nu lachen’, zei de predikant. Als prille kerkgangster zat ik in de (volle) Oude Kerk van Ermelo en het bleef stil. Het grapje in de preek bleek enig ongemak te geven. Helaas leeft buiten de kerk inderdaad de gedachte dat er met gelovigen niet veel te lachen valt. Evangeliserende groepjes op straat zingen soms op vrolijke wijzes, maar kijken er zo ernstig bij. Dat geldt trouwens ook voor veel koorzang in de kerk. Kijk naar ‘Songs of Praise’ en je ziet direct dat het niet in Nederland is opgenomen. Zowel binnen als buiten de kerk is het soms tabben met humor.

Vrolijke ontregeling

‘Waar word je vrolijk van?’ lijkt me een goede vraag. Vaak heeft dat er toch mee te maken dat we net even op het verkeerde been gezet worden. Dat ontlokt niet altijd een schaterlach, maar minstens een vrolijke ontregeling. De

‘Humorloos: altijd in de verdediging’

orthodoxe theoloog A.A. van Ruler (1908-1970) noemde het christelijk geloof ‘een binnenpretje’. En dat was ‘orthodoxie’ voor velen staat voor ernst en dogmatisme. Maar zijn dagopeningen voor de AVRO (l) werden door velen, ook van buiten de kerk, gewaardeerd.

Lachen in de kerk

De wind wint

‘De Tong van Lucifer’ in Flevoland.

Hij wist te verrassen en durfde zelfspot aan. Humorloos is de mens die altijd wat te verdedigen heeft. Zo las ik dat de SGP in Flevoland het kunstwerk ‘De Tong van Lucifer’ godslasterlijk vindt. Het staat nu scheef op de Knardijk. ‘Niet repareren, maar ergens binnen zetten’, zeggen deze gelovigen. De foto deed mij trouwens niet allereerst aan een tong denken. Het object lijkt meer op de

grafsteen die op Paasmorgen werd weggerold. Maar stel dat de SGP gelijk heeft en Rudi de Wint wilde een tong uitsteken tegen de hemel? Dan is dat wel lachen! Want het is zwaar beschadigd – en scheef gaan hangen, ‘door de harde wind van de afgelopen weken’, zo meldde een persbericht. Laat nu die ‘harde wind’ in de Schrift de wateren van de zee splijten, zodat Israël kan ontkomen. De engelen en

de winden zijn dienaren van God, zegt de psalmist poetisch. En dan blijkt de Tong van Rudi de Wint niet tegen de wind bestand te zijn! Kortom, de SGP in Flevoland laat zich zomaar een ‘godsbewijs’ door de vingers glippen.

Grap

Sinds de Middeleeuwen was het in katholieke kerken lang gangbaar om op

Paasmorgen de dienst met een grap te beginnen, de ‘risus paschalis’. Men lachte de duivel uit die op Paasmorgen lelijk op zijn neus keek toen de steen was weggerold. Wat een vrolijke ruil! Wat het einde leek, werd een nieuw begin. ‘U mag nu lachen’, lijkt mij een mooie aansporing voor iedereen die meent het geloof te moeten redden. Rudi de Wint ruste in vrede en laat de Eeuwige maar waaien.

ROB VAN ESSEN

Herdenking in de Grote Kerk

De Haagse Gemeenschap van Kerken nodigt iedereen uit voor de jaarlijkse dodenherdenking in de Grote Kerk op maandag 4 mei. Tijdens de oecumenische gebedsviering zal worden stilgestaan bij het leed van Hagenaars tijdens de Tweede Wereldoorlog. En bij de rol van kerken in die periode, want daar zijn veel verhalen over te vertellen: onderduikers die werden verstopt, brood dat werd uitgedeeld, het vervoer van hongerige kinderen naar het noorden. Daarnaast wordt de betekenis van 75 jaar vrijheid onderstreept. De viering (19 u.) loopt uit op 2 minuten stilte (20 u.), want ‘er zijn te veel verhalen van verdriet, angst, moed en doorzettingsvermogen om hardop uit te spreken’. Tot slot een herdenkingsconcert (20:30 u.). Raadpleeg kerkinderhaag.nl voor actuele informatie over het programma.

Tegen de onverschilligheid

De Bijbel is een inspiratiebron voor kunstenaars. In ieder nummer van KDH komt een kunstwerk met een bijbelse voorstelling aan bod.

Elic Wiesel, Holocaustoverlevende en winnaar van de Nobelprijs voor de Vrede, placht te zeggen:

*Het tegenovergestelde van liefde is niet haat.
Het tegenovergestelde van kunst is niet lelijkheid.
Het tegenovergestelde van geloof is niet ketterij.
Het tegenovergestelde van het leven is niet de dood.
Het tegenovergestelde van dit alles is onverschilligheid!*

Wie over het Rabbijn Maarsseplein loopt, kan moeilijk onverschillig blijven ten opzichte van het grote Joods Monument dat daar staat. Toch moet ik aan Wiesels citaat denken wanneer ik aan het monument denk.

De huidige locatie en samenstelling van het monument is vrij recent onthuld, in 2016. Het meest opvallende element van het monument hing echter al sinds 1967 op de Gedempte Gracht: de grote Davidster van beeldhouwer Dick Stins (1914-1984). In het midden van de Davidster zien wij een gezin dat bescherming zoekt. Aan hun voeten is een liggend Shoah-slachtoffer afgebeeld.

Het verhaal staat in Exodus (17,8-16). Het volk Israël, net bevrijd uit de Egyptische slavernij, werd in het plaatsje Refidim plotseling aangevalen door de Amalekieten. Een laffe aanval op een moe en uitgeput volk, zonder enige aanleiding. Jozua leidde de tegenaanval, terwijl Mozes met zijn broer Aäron en neef Chur een heuvel beklimde om te bidden voor Gods hulp in de strijd. Nadat de Amalekieten verslagen waren, beval God Mozes om de slag van Amalek voor de eeuwigheid vast te leggen. Samen met de eeuwige herinnering komt ook de opdracht om de strijd tegen Amalek in alle generaties voort te zetten.

Nou en?

Wat is de boodschap van het Amalek-gedenkte-

ken? Wat moet de kijker anno 2020 denken? Is de boodschap: het is altijd zo geweest en het zal altijd zo blijven? Is er geen ruimte voor hoop? Geloven wij niet in vooruitgang en verbetering? Het volk Amalek bestaat al lang niet meer, hun identiteit is vergaan en hun onbeheerste haat bedreigt niemand meer. De opdracht om Amalek te herinneren en te bestrijden richt zich nu op het allegorische Amalek. Niet een vreemde natie ergens ver weg; vandaag is het een interne vijand in onszelf.

Amalek is de stem van twijfel, de kilte van apathie. Na de wonden van de Uittocht uit Egypte was er geen volk of stam die eraan dacht om Gods volk aan te tasten. De (mislukte) aanval van Amalek koelde de ontzaglijke eerbied van de

volkeren af. Vaak weet je wanneer iets goed is, besef je dat de Schepping niet willekeurig is ontstaan, dat er een doel in het leven is. Maar voordat deze kennis zich kan vertalen in passie en actie, fluistert een kleine stem in ons: nou en? Dat is de stem van Amalek.

Het verraderlijke Amalek bestrijdt onze innerlijke overtuigingen niet, hij koelt de inspiratie af zodat ons dagelijks handelen niet beïnvloed wordt. Daartegen is maar één verdediging mogelijk: aanvallen! Apathie kan men niet met

‘Doe iets goeds zonder goede reden’

redenen bestrijden. Apathie is irrationeel en ons antwoord daarop moet juist supra-rationeel zijn. Doe iets goeds zonder goede reden. Wees vriendelijk zonder een verklaring. Houd irrationeel van je medemens – dat is de voortdurende strijd tegen Amalek! Vergeet het niet. Het is een oproep tot actie en een aanwijzing hoe je de schadelijke effecten van apathie en onverschilligheid kan tegengaan.

Na de Tweede Wereldoorlog riep iedereen: ‘Nooit meer!’ Vijfenzeventig jaar nadien weten wij dat de werkelijkheid anders is. Het Amalek-gedenkteken is een oproep aan de voorbijganger: ‘Wees niet onverschillig. Laat de kille apathie jouw innerlijk vuur niet afkoelen!’

SHMUEL KATZMAN is rabbijn bij de (orthodoxe) Joodse Gemeenschap in Den Haag.

‘Amalek als interne vijand in onszelf’

Naast de Davidster staat een vers uit Deuteronomium 25: ‘Gedenk wat Amalek u gedaan heeft... vergeet het niet.’ Daaronder staat in het Hebreeuws dezelfde tekst.

Wie of wat is Amalek? Waarom wordt hiernaar verwezen op een gedenkteken voor de slachtoffers van de Shoah?

Bonhoeffer en de Losungen

‘Kom over voor de winter’

De loting van bijbelteksten voor het samenstellen van Bonhoeffers dierbare *Hernhutter Losungen*.

75 JAAR BEVRIJDING **Dietrich Bonhoeffer las dagelijks in de Hernhutter Losungen. De dagteksten hadden grote invloed op zijn leven. En uiteindelijk ook op zijn dood.**

Het is juni 1939. Dietrich Bonhoeffer is in New York, waar hij een aanstelling kan krijgen aan het Union Theological Seminary. Ook is hij gevraagd om predikant te worden voor de Duitse vluchtelingen. Eerst zag hij beide verzoeken als een teken uit de hemel. Maar al snel zit het hem niet lekker. Al tijdens de bootreis begint hij te twijfelen aan zijn beslissing om naar Amerika te gaan. Door zijn hoofd spookt de vraag: ben ik niet op de vlucht geslagen? In New York aangekomen krijgt hij last van heimwee en zelfverwijt. Bonhoeffer leeft met de dagteksten

van de Hernhutters, de zogenaamde *Hernhutter Losungen*. Op 24 juni leest hij: ‘Wie gelooft, vlucht niet’ (Jesaja 28:16). Twee dagen later: ‘Kom nog voor de winter’ (2 Timoteüs 4:9). Dat vers blijft hem de hele dag achtervolgen. Hij vraagt zich bij elke dagtekst

‘Ben ik niet op de vlucht geslagen?’

af: wat zou God door deze tekst tot mij zeggen? In gebed en meditatie is hij er mee bezig. Het resulteert erin dat hij besluit om terug te gaan. Tot op het laatste moment proberen zijn Amerikaanse vrienden hem daarvan te weerhouden. Maar met een van de laatste boten voor de oorlog keert hij terug naar Duitsland. ‘Sinds ik op de boot zit, is mijn innerlijke tweespalt ten aanzien van de toekomst

opgehouden’, schrijft in zijn dagboek. Later – hij zit dan in de gevangenis! – zal hij over dit besluit om terug te keren zeggen: ‘Het is de meest bevrijdende beslissing in mijn leven geweest.’ Achteraf heeft die hem zijn leven gekost. Bonhoeffer is een radicale navolger van Jezus Christus. Dat wordt gevoeld door een geestelijk leven waarbij de *Hernhutter Losungen* een grote rol spelen.

Miljoenenoplage

De *Losungen* kennen een lange geschiedenis. Al 290 jaar versijnt er ieder jaar een boekje met dagteksten. Anno 2020 in een miljoenenoplage in ongeveer vijftig talen. De boekjes komen op een bijzondere manier tot stand. Er is een verzameling van 1824 bijbelteksten uit het Oude Testament. Door het lot worden deze teksten aan de dagen

Dietrich Bonhoeffer.

van een jaar gekoppeld. Bij de ‘getrokken’ tekst wordt een passende tekst uit het Nieuwe Testament gezocht en ook een gebed of lied. Zo ontstaat er voor elk jaar een nieuw dagboek. Deze loting vindt steeds eind april plaats. Drie jaar vooruit. Want dan is er tijd

‘Had hij anders overleefd?’

genoeg voor het drukken en verspreiden van de boekjes. Tegenwoordig is er ook een app – *Die Losungen* – waarmee je de (Duitse) teksten iedere dag op je telefoon kunt krijgen. Het woord *Losung* heeft trouwens niets met loting te maken, maar betekent ‘leus’ of ‘parool’. Zelf gebruik ik de *Losungen* geregeld bij het begin van een gespreksgroep of leerhuisavond. Tot onze verrassing blijkt heel vaak dat de dagtekst bij het thema van de bijeenkomst aansluit.

Kostbare schat

Bonhoeffer beschouwde de dagteksten van de Hernhutters als een kostbare schat van het geloof. Er ging volgens hem een grote zegen vanuit als je ‘Gods woord voor elke dag’ op je in laat werken. Dat vond niet iedereen in Duitsland. De ‘Deutsche Christen’, die loyaal aan Hitler waren, vonden de *Losungen* vanwege de Oudtestamentische insteek te Joods en ageerdertegen. Bonhoeffer leefde met deze losse dagteksten. Maar hij benadrukte dat de Schrift één geheel is. Doorgaande lezing is belangrijk. De Bijbel moet ook in zijn samenhang gelezen en bestudeerd worden, want ‘de Heilige Schrift is meer dan een dagtekst’. Bonhoeffers omgang met de Schrift was doortrokken van het besef dat God daarin tot ons spreekt. Aan zijn zwager schreef hij: ‘Pas als we ervan uit durven gaan dat in de Bijbel werkelijk de God tot ons spreekt die van ons houdt en ons niet alleen wil laten met onze vragen, zullen we ons in de Bijbel verheugen.’

Bonhoeffer leefde met de *Losungen*. Hoe zou zijn leven zijn verlopen zonder deze dagteksten? Had hij dan de oorlog overleefd? Je kunt er slechts over speculeren. In ieder geval bepaald zijn omgang met de *Losungen*, als Woord van God voor iedere dag, zijn leven en... ook zijn sterven.

JAN VAN DER WOLF

De boekjes met dagteksten zijn te bestellen bij de Evangelische Broedergemeente in Zeist: nederland.ebg.nl/ebg
Een filmpje over het lot en de *Losungen* is te vinden op YouTube; zoekterm: *Losungen Hernhutter Brüdergemeine*

Denkers in Duitsland

Als twintigjarige dwangarbeider vertrok Jan Denkers in de Tweede Wereldoorlog naar Duitsland, waar hij geestelijk verzorger werd van zijn medegevangenen. Zijn zoon – ook met de naam Jan Denkers – heeft de op schrift gestelde memoires van zijn vader uitgebracht als boek. Het bevat verhalen van geloof, vertrouwen, doorzettingsvermogen, eensgezindheid, vrijheid en verzoening. Hij komt vertellen over zijn vader, die de oorlog tot in zijn vezels heeft doorgedronnen.

WOE. 22 APRIL. 14:30-16:30 U.
ENTREE VRIJ. MARANATHAKERK,
2E SWEELINCKSTRAAT 156.

Pastoor Kees Dernee van parochie De Vier Evangelisten:

‘Het mysterie is niet in woorden te vangen’

INTERVIEW Kosterzoon Kees Dernee was geen braaf jongetje. Maar toen hij als elfjarige zijn vader meehielp in de kerk, gebeurde er iets bijzonders. Bij het altaar voelde hij een enorme nabijheid, aandacht en liefde – speciaal voor hem. Die ervaring legde de kiem voor zijn roeping.

Het huis van Kees Dernee staat bomvol met katholieke parafernalia, variërend van het antieke binnenwerk van een grote klok tot megagrote godslampen en heiligenbeelden. Op twee kasten bevindt zich een ‘altijddurende’ kerststal vol met figuurtjes en tafereeltjes, ingepakt in glas, als een aquarium. Er staat een koningin in, afkomstig uit een op de kop getikt schaakspel, een statige bisschop, zwanen op een meertje. En dat alles in miniatuurformaat. Met eigen handen heeft Dernee de hekwerkjes en het stalletje gefabriceerd. In de kamers pronken her en der jukeboxes naast oude kasten, grote heiligenbeelden en andere antiquiteiten. Je kijkt je ogen uit.

Vlooiemarkten

Op de vraag wat dat alles voor hem betekent, antwoordt hij prompt: ‘Geloven gaat over het mysterie van het onstoffelijke. Al deze voorwerpen verwijzen daarnaar, hoewel dat mysterie te groot is om in woorden of beelden te kunnen vangen.’ Het is alsof ik in een kunstmuseum rondloop met een uitgesproken inspirerende gids. Dat is niet verwonderlijk, want Dernee heeft ook kunstgeschiedenis gestudeerd, zo vertelt hij later. ‘Je vindt de meest prachtige religieuze kunst op straat.’ En dan, ietwat besmuikt, ‘maar ik hou ook erg van vlooiemarkten’.

‘Mijn vader tilde mij als zijn hulpje op het hoogaltaar’

‘Mijn vader was koster in Gouda. Als jochie mocht ik hem helpen om de kerk aan te kleden bij uitvaarten en huwelijken. Ik mocht ook op de “heilige plekken” komen, achter de hekken die het hoogaltaar scheiden van de rest van de kerk. Mijn vader tilde mij als zijn hulpje op het hoogaltaar. En daar stond ik dan als elfjarig jongetje boven op de tabernakel. Daar en toen heb ik iets van het mysterie ervaren, daar is de kiem gelegd voor mijn roeping. Wat ik ervoer, is moeilijk in woorden uit te drukken. Ik voelde een enorme nabijheid, grote aandacht en liefde – voor mij. Dat heeft me toen zo gegrepen dat ik pater wilde worden.

Een braaf jongetje was ik niet. Mijn moeder zei ooit: “Het enige wat jij kunt is vloeken en het bloed onder mijn nagels weghalen.” Zelf was zij luthers, maar toen ze met mijn vader trouwde werd ze rooms-katholiek. Eerst mocht ik van mijn ouders niet naar het seminarie, maar toen greep mijn biechtvader in. “Laat hem maar

Kees Dernee temidden van zijn verzameling met het piepjonge hondje Lotte.

gaan”, zei hij tegen mijn ouders. Maar zelfs op de dag van mijn priesterwijding nam mijn vader mij apart en zei in alle ernst: “Wij kunnen jou straks niet meer onderhouden, want dat priesterschap levert niets op.” Maar dat weerhield mij er niet van. Ik vind vooral rijkdom in de liturgie en ben een gelukkig mens.’

Pleisters

Op tafel staat een oude icoon van de verrijzenis. Gebutst en gebeukt door de aanraking van ontelbare handen. Dernee vertelt: ‘Het gehavende icoon is als het gewonde lichaam van de Heer. Ook als kerk zijn we dat lichaam. Er zijn zoveel gehavende mensen die stikken in eenzaamheid. Met elkaar mogen we pleisters op de wonden zijn, mogen we ons inzetten voor alles wat verwond is, moeten we in opstand komen tegen

wat mensen klein en kapot maakt. Op de paaskaars zitten vijf wieroorkorrels die als pleisters zijn op de wonden van Jezus. Zo mogen wij voor elkaar pleisters op de wonden zijn.

In de eucharistieviering gaat het erom dat we de Heer aan het woord laten. Het gaat om *zijn*

‘Kom in opstand tegen wat mensen klein maakt’

stem en *zijn* aanwezigheid, en niet om de woorden van mij als priester. We mogen ons met hem voeden om steeds meer op hem te gaan lijken, zodat we worden zoals hij ons heeft

voorgehouden: *Jullie* zijn het licht van de wereld.’

Deze uitspraak legt een zware verantwoordelijkheid op onze schouders voor de grote problemen in deze wereld; kunnen we die wel dragen? Dernee: ‘We kunnen op kleine schaal veel voor elkaar betekenen. Om dat ook zelf in praktijk te brengen, ben ik mantelzorger geweest voor een dame van 98. Ik kookte dagelijks bij haar. Je doet die dingen niet voor je eigen ziel en zaligheid, maar ter wille van de ander. Ook al kunnen we de wereldproblemen niet zomaar oplossen, dan nog hoeven we het kleine niet te laten. Als mens moeten we er voor elkaar zijn. Dat brengt de hemel en Gods koninkrijk dichterbij en dat is waar ik aan wil werken.’

GREET KAPPERS

IN - DRUK

In mijn Amsterdamse jaren (1990-1992) bezocht ik een aantal ‘inloophuizen’. Het was in het kader van een onderzoek naar ‘urban mission’: hoe ben je kerk in de stad? Gastvrije plekken waren het, meestal in buurten waar mensen het niet breed hadden. Een kop koffie, een luisterend oor en een potje dammen. Ontstaan vanuit een kerkelijke gemeente, bleek de staf van zo’n project huiverig ‘iets met geloof’ te doen. Stel dat ze denken dat we uit zijn op ‘zieltjes winnen’. Trouwens, ‘kerk’ was uit. Het ging om ‘anonieme presentie’. Maar de gasten, gebutst door het leven, hadden geen boodschap aan die wonderlijke scheiding tussen ‘geestelijk’ en ‘diaconaal’. Ze kwamen met levensvragen aan de bar en vertelden onder het biltjarten dat Jezus oké is. ‘Kun je hier ook ergens een kaarsje aansteken?’ was de volgende vraag. En zo zag je, de christelijke verlegenheid ten spijt, dat er een ‘stiltchoekje’ of kleine kapel werd gecreëerd.

Iemand die er voor had doorgeleerd, schreef eens

OPSTAAN, GELOVEN WE DAT WEL?

dat ‘de mens een religieus dier’ is. O ja, er is veel foute religie en Jezus lost niet al je problemen op.

Maar onze argumenten tegen God – ellende in de wereld, kanker, rampen – maken in de rafteranden van de wereld weinig indruk. Nooit heb ik mensen meer troost en kracht uit hun geloof zien putten dan in de aardbevingsgebieden in Zuid-Italië. Bij ‘Tot Heil des Volks’ in de Amsterdamse Jordaan zongen junkies uit volle borst ‘Welk een vriend is onze Jezus’. Want in een wereld waarin je afgewezen wordt en op je hoede moet zijn, is een goede vriend nooit weg.

Onlangs in de trein, schuin tegenover ons, blikte bier paraat, luidruchtig, een minder geachte reiziger. Hij zag mij kijken en vertelde dat het hem goed ging! ‘Gelukkig heb ik God, want anders ging ik naar de kl’te.’ Ik knikte instemmend. De Eeuwige is er voor mensen in wankel evenwicht. Misschien ervaren keurige mensen daar zo weinig van omdat ze alles onder regie denken te hebben. Het is een ramp dat ze zelfs copyright claimen op Jezus en zijn woorden. Jezus, de garant van voorspoed en gezondheid,

schild tegen ongelof en onafzaken. En wie zien we opleven als ze door Jezus (aan)geraakt worden? De collaborateurs met de bezetter, een geuniformeerde vijand, dames van de Wallen, besmettelijke zieken, psychisch ontregelden.

In het diaconaal centrum waar ik gastheer probeer te zijn, moet ik soms moeite doen niet over ‘geloof’ te praten. Dat komt misschien door mijn badge met ‘pastor’. Maar toch, dan gaat er een wat verwarde man naast mij zitten en vraagt: ‘Wil je voor mij bidden?’ En te midden van het geroezemoes leg ik een hand op zijn schouder en verwoord zijn vraag. ‘Dank je wel, ik voel me een stuk beter.’ En hij loopt naar de bar voor een kop koffie. Aan ‘zieltjes winnen’ doe ik niet, maar ik weet dat er een boel arme zielen zijn. Geestelijk, materieel, sociaal tegen de vlakte. En toch hebben velen een besef dat opstaan niet onmogelijk is. Geloven we dat ook niet in de kerk?

ROB VAN ESSEN

Rooms-Katholieke kerken

rkparochie Maria Sterre der Zee info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u. en 12 u. Latijns: zo. 10.15 u. Vespers: 16 u. Zo. 12 april: 10:15 u. en 12:15 u. Ma. 13 april: 10:15 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Zo. 19 u. Zo. 11.30 u. Zo. 12 april: 11:30 u.
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u. Zo. 12 april: 11 u.
Bezuidenhout. OLV van Goede Raad, Bezuidenhoutseweg 153. Woe. 12.30 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Zo. 17 u. Zo. 9.30 u. Zo. 12 april: 9:30 u. Ma. 13 april: 10:30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstraat 194. Zo. 11 u. Zo. 12 april: 11 u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. Nederlands: za. 20 u. en zo. 10 u. Spaans: zo. 12 u. Zo. 12 april: 11 u.
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningsweg 233. Di. 9 u. Zo. 17 u. Engels: 2de en 4de za. 18 u. Zo. 10 u. Zo. 12 april: 10 u.
rkparochie De Vier Evangelisten info: rkparochiedevierengelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestraat 279. Vrij. 10 u. Zo. 10:30 u. Zo. 12 april: 10:30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Zo. 17 u. (even maanden). Zo. 10 u. Zo. 12 april: 10 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arsker, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Zo. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10:30 u. Zo. 12 april: 10:30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Zo. 13 u. Zo. 10 u. Zo. 12 april: 10 u.
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u.
Rijswijk. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10.30. English. Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17:30 u. Français. Stoeplaan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

Kerken met vaste gegevens

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 8:30 u. Heilig Avondmaal. Zo. 10:30 u. Contemporary & Traditional (Holy Communion) Service, 4de zo. Anointing & Prayer for Healing. Zo. 17 u. Wellspring Service, 4de zo. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1 9.45 with praise band 11.15 with organ and choir
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastraat 7. Zo. 5/4: 10 u. 12/4: 10:30 u. en 16 u. vesper. Zo. 19, 26/4: 10 u. eucharistie. Woe. 1, 29/4: 13:30 u. zolderkapel.
Exoduskerk Beresteinlaan 263. Zo. 10 u.
Vredekerk Maartensdijklaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10:30 u.
Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 Zo. 10 u.
Leger des Heils Ambachtsgaard 198 Zo. 10:30 u. met muziekkorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 9:30 u. met zang en muziek. apgen.nl .
Zevendagsadventisten Robijnhorst 197 Zo. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Genootschap der Vrienden – Quakers Stadhouderslaan 8 Zo. 10:30 u. stille samenkomst.

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	5 april Palmasen	12 april Eerste Paasdag 13 april Tweede Paasdag	19 april	26 april
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Jannet van der Spek, HA	viering in Grote Kerk ds Jannet van der Spek	ds Esther Israël kringviering	ds Jannet van der Spek
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk Van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds E. de Fouw	ds Jaap van de Meent	ds Greet van 't Slot	*
Bezuidenhout Maria-hoeve	Christus Triumfatorkerk Juliana van Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker	ds Berit Bootsma
	Pax Christikerk Vliamburg 2	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	ds Arenda Haasnoot	dr Sake Stoppels
Stadsdeel Laak Spoorwijk	De Oase Van Meursstraat 1	10.00	X	ds Durkje Sikkema	ds David Schiethart HA	ds Anja Hoogerbrugge
Moerwijk/Morgen- stond/ Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Jan Willem Leurgans	ds René de Reuver	ds Jan Maasland	ds Stanley Tjahjadi
Vogelwijk Bloemen- buurt	Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Axel Wicke, ds Martine Nijveld	ds Axel Wicke	ds Folly Hemrica	☒ Sity Smedinga
Statenkwartier- O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier- N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	naar Bergkerk	6.00 ds Martine Nijveld 10.30 ds IJjo Akkerman	ds Olivier Elseman	ds Erika van Gernerden
	Noorderkerk Schuijtsstraat 9-11	10.00	ds Greet van 't Slot	ds Geertje Zomer	*	ds Durkje Sikkema
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskerk Bosbesstraat 5	10.00	ds Theo Hettema	ds Martin Koster	ds Henk van Laren	ds Klaas Koffeman, S&T
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem III straat 40	10.00	ds Eibert Kok	ds Wietske Verkuyl	ds Jan Eerbeek	ds Michiel Aten, S&T
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds Theo Koelewijn	ds Rob van Essen	ds Fokke Fennema	ds Meindert Burema
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	Renske Slot-de Haan	ds Jan Eikelboom	ds Joan van Kempen	ds Fokke Fennema, S&T
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurr. Kokstraat 173	10.00 17.00	ds Gerco Lock Dienst aan Zee	ds Gerco Lock	ds A. Bosma	ds Gerco Lock ds K. Staat
Scheveningen Dorp	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.30 17.00	ds Barend Weegink Bethelkerk, Dienst aan Zee	ds Barend Weegink	ds H. de Graaff	ds E. van Rooijen
Belgisch Park Staten- kwartier-W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest	ds Leo de Leeuw, Cantate	ds Charlotte van der Leest
Duindorp	Pr. Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00	ds Jac. Quist	12 april: ds D. Thijs, Dienst, 2.0 13 april: ds J. de Goei	ds E. van Wijk	ds D. Thijs
Ypenburg	De Tveulicht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Axel Wicke	ds Attie Minnema
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Frezerhof 28	09.30	ds Ies de Jong	Petra Vossegat-de Bruin	ds Fulco de Vries Bouwstra	ds Ies de Jong

Kerken in overige categorieën

	Kerkgebouwen	Tijd	5 april Palmasen	12 april Eerste Paasdag 13 april Tweede Paasdag	19 april	26 april	
PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen ds W. Dekker	ds J. Schuurman ds Bert Karel Foppen	f R. Visser ds A. Jonker	
	Houtrusterk Beeklaan 535	10.30	ds Marthe de Vries	ds Karl van Klaveren	ds Marijke Kwant	ds Engelen Hulsmans	
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Ranfar Kouwijzer	ds Rienk Lanooij	ds Tom Mikkers	10.30 ds Barbara de Beaufort, cantate	
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Hanneke Allewijn	ds Hanneke Allewijn	ds Marianne van der Meij	naar Lukaskerk	
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Hartman Out, NL	pasteur Hartman Out, Sainte-Cène	pasteur Hartman Out	Jan la Grouw	
Overige kerken	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Pfr Thomas Vesterling	6.30 Pfr Thomas Vesterling, 10.30 HA	Familiedienst	Pfr Thomas Vesterling	
	Doopsgezinde Gemeente Paleisstraat 8	10.30	1 april: 12.15 ds Nelleke Kan 5 april: ds Jaap Brusewitz	ds Christien Duhoux	ds Liesbeth Kromhout	ds Lydia Penner, doop	
	Ekklesia Brouwersgracht 2-k, in steeg door hek	11.00	X			X	X
	Ev. Broedergemeente Hernhutters Chasséstraat 1	10.00	zr Christine Welschen	12 april: zr Christine Welschen 13 april: 12u, Opstanding	zr Christine Welschen		11u zangdienst zr Christine Welschen
	Haagse Dominicus Th. Swenckestraat 30	10.30	Thema: De weg kwijt, ds Derk Stegeman	ds Ad de Gruijter	X		X
	Indon Ned Chr. kerk GKIN Marcuskerk Jan Luykenlaan 92	13.30	ds Surya Harefa	ds Marla Winckler-Hulselan	ds Stanley Tjahjadi		ds Machteld de Mik-van der Waal
Kruispuntgemeenschap Hofzichlaan 115	11.00	X	ds Jan Groenleer eucharistie	ds Rob van Essen eucharistie		X	
Remonstrante kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Antje van der Hoek	ds Antje van der Hoek	ds C. Geels		ds Reinhold Philipp	
Geref Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstraat 1	10.00	*	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk		ds Jasper Klapwijk	
Ziekenhuizen	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	pastor Wim Hoefman	pastor Wim Hoefman	ds Yvonne Schoonhoven	*	
	HMC Westeinde Lijnbaan 32	10.00	ds Irene Visser	ds Irene Visser	pastor Bertus Wessel	pastor Elma Beerends	
	HMC Antonishove Banninglaan 1 Leids' dam	10.30	X	pastor Bertus Wessel	X	pastor Bertus Wessel	
	Franciscuskerk Nic Broeckhuysenstraat 23	10.30	ds Joop Zuur	pastor Nanda de Hoop	pastor Sijf Smit	ds Robert Nangu	
	Clarakapel Vijgenstraat 43	10.30	pastor Bernadette Janssens	ds Mineke Kroes	ds Mineke Kroes	pastor Marie-Thérèse van der Loo	
Dienst doven en slechthorenden	Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4/Voorburg	10.00	ds Jan van der Wolf	X	X	X	

Taizédiensten

Buurt- en kerkhuis Bethel. Thomas Swenckestraat 30, Elke maandag 19.30 Taizéavondgebed | **Elandstraatkerk** Elke 1e zaterdag van de maand 19u30 Taizéviering | **Koningkerk** Voorburg, Elke 2e zaterdag van de maand 19u30

Doordeweekse diensten: ■ Avondgebed bij DE ZINNEN, elke maandag 18.15-18.45 in Christus Triumfatorkerk met aansluitend soep en broodje.

■ Aandachtscentrum, Schoolstraat 18, di t/m vr 13 u stilteviering. ■ Evangelisch-Lutherse Kerk, elke woensdag 12.45-13u middaggebed.

PAASTRIDUÛM

AGENDA Het paastriduüm omvat de periode tussen de avondmis van Witte Donderdag tot en met de vespers van Paaszonndag. In deze periode wordt stilgestaan bij het lijden, de dood en de verrijzenis van Jezus. Tal van Haagse kerken houden die dagen vieringen met eeuwenoude rituelen. De adressen van alle kerken staan op pagina 6.

Witte Donderdag – 9 april

De naam van deze dag verwijst naar de traditie in katholieke en sommige protestantse kerken om kruisen en andere beelden met een wit kleed te bedekken. Witte Donderdag is een dag van intimiteit: het kleine groepje leerlingen rondom Jezus neemt afscheid van hem zonder dat zij zich dat daadwerkelijk realiseren. Jezus deelt brood en wijn in zijn vriendenkring (instelling van het avondmaal); het blijkt een verwijzing naar zijn dood die aanstaande is. Daarnaast wast hij de leerlingen de voeten, een gebaar van vriendschap en dienstbaarheid. In sommige kerken wassen kerkleiders de voeten van kerkgangers. De liturgie eindigt met stilte en kaalheid: een leeg altaar, zonder kaarsen, geen orgelspel. Een verwijzing naar de verwarring van de leerlingen na hun laatste avondmaal. Jezus blijft eenzaam achter tot dat hij gearresteerd wordt.

Geen tijd, dan 19:30 uur:

Lukaskerk, met Ekklesia
Duinzichtkerk
Christus Triumfatorkerk
Marcuskerk, met De Oase
Bergkerk, met Maranathakerk
Noorderkerk
Bosbeskapel
Abdijkerk
Shalomkerk
Nieuwe Badkapel
De Toevlucht
Houtrustkerk
Kloosterkerk, 20 u.
Lutherse Gemeente

Deutsche Evang. Gemeente, 18 u.
Doopsgezinde Gemeente, 19 u.
Evangelische Broedergemeente
Hernhutters

Haagse Dominicus
GKIN Marcuskerk
Remonstrantse kerk
Geref. Kerk Vrijgemaakt
Oud-Katholieke kerk
Clarakapel, 15 u.
Marthakerk, 19 u.
Agneskerk
Ignatiuskerk
Onbevlekt Hart van Maria
Jacobus de Meerdere
Antonius Abtkerk
Emmauskerk, 19 u.

Maria van Eik en Duinen, 19 u.
Pastoor van Arskerk, 19 u.

Titus Brandsmaker, 15 (kinderen) en 19 u.

Goede Vrijdag – 10 april

Op vrijdag staat het gesprek tussen Pilatus en Jezus centraal: de passie volgens Johannes wordt gelezen, waaruit blijkt dat Jezus het lijden niet uit de weg gaat, maar met beide handen aanneemt. De mensen in Jeruzalem zijn teleurgesteld omdat wonderen uitblijven: men kiest liever voor

het bevrijden van Barabbas. Op Goede Vrijdag wordt het kruis geëerd, soms met bloemen versierd. De toevoeging 'Goede' verwijst naar de offering van Jezus ter verzoening van de zonden.

Geen tijd, dan 19:30 uur

Alle kerken van Witte Donderdag, plus:

Pax Christikerk
Maranathakerk
Houthaghe
Bethelkerk Scheveningen
Oude Kerk
Prinses Julianakerk
Kloosterkerk, 12:30 en 20 u.
Eglise Wallonne
Deutsche Evang. Gemeente, 19 u.
Hernhutters, 14:30 u.

Kruispuntgemeenschap, 19 u.
Oud-Katholieke kerk, 15 u.
HMC Westeinde en Antoniusshove
Marthakerk, 15 en 19 u.
Agneskerk, 15 en 19:30 u.
Ignatiuskerk, 15 en 19:30 u.
Jacobus de Meerdere, 15 en 19:30 u.
Antonius Abtkerk, 15 en 19:30 u.
Emmauskerk, 15 en 19 u.

Maria van Eik en Duinen, 15 en 19 u.
Pastoor van Arskerk, 15 u.

Titus Brandsmaker, 11 (kinderen), 15 en 19 u.
Niet: Doopsgezinde Gemeente

Stille Zaterdag – 11 april

Stille Zaterdag is een dag van denken en stilte, van vasten en soberheid. Het is de dag voor Pasen en de laatste dag van de vastentijd. 'Stille' verwijst naar de traditie om de klokken tot aan de paaswake niet te luiden. Bij de paaswake op de late zaterdagavond, wordt de 'paaskaars', het licht als teken voor Christus, feestelijk binnengedragen en bejubeld. Het staat symbool voor de opstanding. De viering gaat gepaard met een groot aantal symbolische handelingen.

Lukaskerk, met Ekklesia, 19:30 u.

Duinzichtkerk, 22 u.

Christus Triumfatorkerk, 21 u.

De Oase, 22 u.

Marcuskerk, wandeling, 10 u.

Bosbeskapel, 21:30 u.

Shalomkerk, 22 u.

Bethelkerk Scheveningen, met Berg- en

Maranathakerk, 19:30 u.

Nieuwe Badkapel, 21:30 u.

De Toevlucht, 21 u.

Kloosterkerk, 22:30 u.

Lutherse Gemeente, 21 u.

Oud-Katholieke kerk, 21 u.

Marthakerk, 21:30 u.

Agneskerk, 21 u.

Ignatiuskerk, 19 u.

Jacobus de Meerdere, 21 u.

Antonius Abtkerk, 22 u.

Emmauskerk, 21:30 u.

Maria van Eik en Duinen, 21:30 u.

Pastoor van Arskerk, 21:30 u.

Titus Brandsmaker, 21:30 u.

Dienst aan Zee

Muzikale viering met een eenmalig optreden van leden van alle Scheveningsse koren, instrumentalisten en solisten. Korte overdenking door dominee Koos Staat (Andijk). Leiding: organist Sander van Marion.

Zo. 26. 17 u. BETHELKERK
SCHEVENINGEN

PERSONALIUM

Gerco Lock

Gerco C. Lock, eerder predikant in Uitwijk en Wardhuizen volgt ds. Jan Maasland op als predikant van de Bethelkerk in Scheveningen. De geplande bevestiging is uitgesteld vanwege het coronavirus.

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

April 2020, jaargang 23, nr. 225

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochie Maria Sterre der Zee.

Contact:
redactie@kerkinderhaag.nl. Tel. 06 123 130 53

hoofredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur),
Irna van der Wekke (tekstredactie),
Robert Reijns (eindredacteur),
Henk Baars, Henriëtte Boerma, Rob van Essen, Hans
Hemmes, Rienk Lanooy, Margriet Quarles van Ufford,
Marijke Witteman, Jan van der Wolf.

Medewerkers: Eric van den Berg (website), Pieter van
Schouwenburg (vormgeving).

Druk: Opmeer Drukkerij bv

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 123 130 53 (Robert Reijns)

Los postabonnement:
€ 22,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

OPROEP

Hulpactie Voedselbank

Veel Moerwijkers zijn afhankelijk van de voedselbank. Door het 'hamsteren' in de coronavirusperiode krijgen voedselbanken minder voedsel van supermarkten. Wie helpt deze Hagenaars aan eten? Pionierskerk Geloven in Moerwijk heeft een voedselbank en zamelt geld in. Doneren kan via: <https://bung.me/CoronahulpGIM>. Giften zijn aftrekbaar, Geloven in Moerwijk heeft de ANBI-status. Info: 070 221 02 113.

Van de Poll Makelaars B.V.

**BINNEN 48 UUR
UW HUIS VERKOPEN?!**

– geen kosten –
– geen bezichtigingen –
– betrouwbare kopers –
– binnen 48 uur een bod –

www.vandepollmakelaars.nl
info@vandepollmakelaars.nl

advertenties

want met afscheid begint herinnering

**Van Der
Helm**
uitvaartzorg

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

070-3202040 - www.vdhu.nl - 015-3101643

VERSE THEOLOGIE PIJN, ONRECHT EN AARDBEVINGEN

Recentelijk bracht Theoloog des Vaderlands Samuel Lee een werkbezoek aan het Groningse aardebevingengebied. Hij vond dat hij als Randstadbewoner, migrantenchristen en Theoloog des Vaderlands de plicht had zijn solidariteit met de Groningers te tonen.

Je kunt je afvragen of dat niet wat overdreven is. Er zijn toch veel grotere problemen dan die paar bevingen in het hoge noorden? Waarom zou je daar vanuit de Randstad kerkelijke aandacht voor moeten hebben; in Groningen zijn toch ook kerken? Ik denk dat er een aantal theologische processen spelen die ons moeten aansporen om het lijden van de Groningers veel actiever te erkennen.

'Pijn en onrecht zijn altijd absoluut', aldus Lee. Het is een theologische fout als we stellen dat de pijn van de ene mens prevaleert boven de pijn van

een ander. Want Christus deelde in de pijn van ons allen en leed onrecht voor de hele wereld (zie bijvoorbeeld 1 Johannes 2:2).

In het noorden wordt geleiden. Ik spreek mensen die hun huwelijk kapot hebben zien gaan door de stress rondom de aardebevingen, mensen die hartaanvallen hebben gekregen, al jaren in een veel te kleine woning leven, totaal zijn vastgelopen in de bureaucratie. Stel je voor dat de scheuren in je muur staan, terwijl je kinderen boven liggen te slapen en je huis niet wordt versterkt vanwege de trage bureaucratie. Pijn en onrecht zijn altijd absoluut, en de pijn van de Groningers is niet te overschatten.

Het lijden en onrecht dat de Groningers ondergaan, vormen een theologisch appel, ook op christenen in Den Haag. Het is een belangrijke notie van oer-theoloog Paulus dat als één lid van het lichaam van Christus lijdt, alle leden lijden (1 Korintiërs 12:26). De Groningers die ik spreek,

hebben een diep gevoel van verlatenheid. 'De mensen in de Randstad hebben ons jaren als winnend beschouwd en laten ons nu met de scheuren zitten.' Dat is het heersende verhaal en dat schreeuwt om een tegengeld.

Hoe lijd je als Hagenees met je Groningse broeders en zusters mee? De Groningers die we bezochten geven twee concrete handvatten. Het eerste is: bid. Op de website van het Platform Kerk en Aardebeving vind je modelgebeden voor de slachtoffers van de aardebevingen. Je kunt thuis en in je kerk concreet stilstaan bij het onrecht in Groningen.

Het tweede is: laat van je horen. Het is een veelgehoorde uitspraak dat Groningen verder bij Den Haag vandaan ligt dan andersom. Het lijkt mij tijd om het tegengeld te bewijzen. Stuur eens een brief aan een kerk in Groningen, of breng je vakantie door in het prachtige aardebevingengebied. Laat aan de mensen weten dat je hun verhalen

wil horen, dat je ze serieus neemt. Verdiep je in de verhalen van de Groningers, bijvoorbeeld door het boek *Ik wacht* te lezen, met daarin 101 verhalen van inwoners van het aardebevingengebied; 101 voorbeelden die stuk voor stuk spreken van pijn en onrecht dat al te lang voortduurt.

Delen in lijden begint, net zoals goede theologie, met luisteren.

MARK DE JAGER IS JONGE THEOLOOG DES VADERLANDS, STUDENT AAN DE MASTER GEMEENTEPREDIKANT VAN DE PROTESTANTSE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT TE GRONINGEN EN WOONT AAN DE RAND VAN HET AARDBEVINGSGEBIED.

Ik wacht. 101 verhalen uit het aardebevingengebied.
Onder redactie van Dagblad van het Noorden.
Uitgeverij Balans (2019).

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN. OPNAMES EN
AGENDA OPTREDENS: KERKINDENHAAG.NL

Op een duizendpoot

Een grieppepidemie te Schoot
verbitterde een duizendpoot.
'Dat handen schudden niet meer
mag,
scheelt mij toch wel al gauw een dag!
Helaas ben ik die extra tijd
weer ruim met handen wassen kwijt!'

Op een boerenzwaluw

'O wat een zomer!', klonk te Vught.
'Al dagen lang die grijze lucht!
't Is koud en nat! De zon lijkt moel',
zo sprak een duif een zwaluw toe.
'Pardon?', riep deze diep geraakt.
'Ik heb de zomer niet gemaakt.'

Op een paashaas

Een paashaas liep te Paaseiland
met tal van eitjes in zijn mand
te mopperen: 'Ik ben het zat.
Het liefst koos ik het hazenpad.
Elk jaar maar weer het haasje zijn.
Maar liever dit dan kerstkonijn.'

Het Oranjehotel

De Duitse strafgevangenis tijdens de Tweede
Wereldoorlog in Scheveningen kreeg de ge-
zennaam 'Oranjehotel'. Na jaren van leeg-
stand is het gebouwencomplex nu nationaal
monument en opengesteld voor publiek. Con-
servator Maia Bijl vertelt over deze beladen
plek, die een nieuwe toekomst tegemoet gaat.

WOE. 29 APRIL. 20 U. € 5. MARANATHAKERK,
2E SWEELINCKSTRAAT 156.

Gymnasiumleerlingen ontmoeten ongedocumenteerden

Wat is barmhartigheid?

INTERVIEW Leerlingen uit de vijfde klas van Gymnasium Sorghvliet dachten tijdens een aantal
godsdienslessen na over barmhartigheid. Er kwamen ongedocumenteerden in de les: migranten
zonder geldige verblijfsvergunning. De ontmoeting met hen maakte veel indruk.

'School van Barmhartigheid', zo heet de
lessenserie. Het is een initiatief van
Stekjong, onderdeel van kerkenorgani-
satie Stek. 'Het is geen kant-en-klaar pro-
gramma', vertelt projectleider Maïke Lolkema. 'Deze
eerste serie heb ik samen met de godsdiensdo-
centen van het Sorghvliet voorbereid en aan vier
klassen gegeven. Volgende week start het project
op het Zandvliet en daar doen we het weer op een

'Het woord barmhartigheid is niet sexy'

andere manier. Het doel is om met leerlingen na
te denken over barmhartigheid en een ontmoet-
ing te organiseren tussen hen en mensen die
barmhartigheid "ontvangen". Op het Zandvliet
werken we samen met de ExpEx, een netwerk
van jongeren met ervaringen in de jeugdzorg.'

Elkaar in de ogen kijken

Op het Sorghvliet bestond de serie uit drie lessen.
'Eerst hebben we het woord barmhartigheid ver-
kend, aldus Maïke. 'Overigens wilde ik eerst de
projectnaam veranderen, omdat barmhartig-
heid best een ouderwets en christelijk woord is.
Toch heb ik het zo gelaten; de thematiek heeft
ook christelijke grondslagen en in alle wereldre-
ligies komt wel een term als barmhartigheid
voor. Het woord is niet sexy, maar het lokt wel
iets uit. Vervolgens heb ik iets verteld over de
problematiek van ongedocumenteerden en kon-
den de leerlingen vragen stellen. Die vragen
vormden het startpunt voor de gesprekken in de
volgende les.'

In de tweede en derde les kwam een aantal ongedocumen-
teerden in de klas. Ze stelden zich kort
voor en schoven daarna allemaal bij een groepje
leerlingen aan. Maïke: 'Ik had de leerlingen op
het hart gedrukt om hun gast een hand te geven
en even in de ogen te kijken, want daar begint de
ontmoeting.'

Jillian Barten en Daniel Baai zijn twee van de leer-
lingen die de lessenserie volgden. Ook maakten
zij vooraf met een klein groepje een film over het
Haagse Wereldhuis, een plek waar ongedocumen-
teerden terecht kunnen voor informatie en advies.

Pad vol kiezels

'In de eerste les was er bij sommige leerlingen
wel weerstand, van: wat moeten we nu weer',
vertelt Jillian. 'Je kunt je ook aangesproken voelen
omdat het over een onderwerp gaat waar we lie-
ver omheen kijken.' Daniel: 'Maar de weerstand

Daniel en Jillian.

verdweden al snel toen de ongedocumenteerden
in de les kwamen en vertelden over wat ze heb-
ben meegemaakt. Iedereen was eigenlijk heel ge-
interesseerd en onder de indruk. Zelf vond ik het
ook heftig. Een van die jongens vertelde dat hij
's ochtends vroeg opstaat, z'n rugzak pakt met
alles wat hij bezit, en vervolgens de hele dag
maar door de stad loopt. De enige plek waar hij
naar binnen kan is de bibliotheek. Als hij te lang
in een winkel blijft hangen, wordt hij wegge-
stuurd omdat ze denken dat hij steelt.'

Door deze verhalen keken de leerlingen even met
andere ogen naar hun eigen leven. Jillian: 'Voor
mij is alles goed geregeld, maar zo vanzelfspre-
kend is het dus allemaal niet. Mijn leven is een
mooi gepolijst pad. Dat van hen bestaat uit bij
elkaar geraapte kiezels. Omdat ze geen papieren
hebben, kunnen ze alleen maar zwart werken en
worden ze soms uitgebuit. Je zou denken dat dat
in Nederland niet gebeurt, maar dat is dus wel
zo. Daniel: 'Sommigen hebben in hun eigen land
een studie gedaan en zouden hier een goede baan
kunnen hebben. Maar ze vallen buiten de boot
omdat ze geen papieren hebben.'

De uitzichtloosheid en wanhoop vonden Daniel

en Jillian het meest aangrijpend. 'Ik heb het er
veel met mijn ouders over gehad', vertelt Daniel.
'Ik was echt geschrokken dat er zo weinig aan
deze problemen gedaan wordt.' Jillian: 'Vanuit
Nederland wordt veel gedaan voor projecten in
andere landen, maar er zou ook veel meer aan-
dacht besteed moeten worden aan de problemen
van mensen die zonder papieren in Nederland
zijn.'

Maïke Lolkema kijkt goed terug op de lessenserie.
'De leerlingen maakten kennis met een an-
dere levenswereld, maar ook voor de ongedocu-
menteerden was het bijzonder. Ik had ze voorbe-
reid op kritische leerlingen en daardoor waren ze
aanvankelijk wat op hun hoede. Maar het viel
mee en ze vonden het fijn om hun verhaal te kun-
nen vertellen.' Ze hoopt op uitbreiding van het
project: 'Ieder jaar een school erbij bijvoorbeeld,
dat zou mooi zijn.'

IRNA VAN DER WEKKE

De School van Barmhartigheid ook op uw/jouw school?
Stuur een mail naar mlolkema@stekdenhaag.nl

De droom van Godian Ejiogu

'Rust brengen waar onrust is'

REPORTAGE Noem hem de Martin
Luther King van de polder en
Godian Ejiogu reageert met: 'Nou,
ik ben Godian, hoor.' Het doet niets
af aan zijn missie: streven naar het
Koninkrijk Gods in Nederland.

Hard blaast de wind langs de kerk
van Maria van Eik en Duinen
aan de Loosduinse Hoofdstraat
wanneer Godian Ejiogu (51) aanbelt bij de
pastorie. Hij geeft vanavond een lezing
over zijn boek *Mijn droom*. Op zoek naar een
rechtvaardige en vreedzame samenleving
(2018).

Met zijn bedrijf *Peace Servant* is Ejiogu ac-
tief als geestelijk verzorger en adviseur in
migrantenkwesties. Daarvoor werkte hij
jarenlang in Amsterdam en Rotterdam
in de pastorale zorg. In zijn tas zitten ne-
gen geprinte A4'tjes, het resultaat van da-
genlange voorbereiding. 'Wat is er voor
ons nog heilig?' vraagt hij. 'Tradities
worden afgebroken, alles is veranderd.
Op zondag naar de kerk gaan is niet meer
vanzelfsprekend.' De aanwezigen knik-
ken: ja, dat zijn voldongen feiten. Ejiogu
gaat verder: 'Er is veel spanning in de

samenleving, iedereen is op zoek naar
rechtvaardigheid.' Opnieuw instem-
ming. Zo is dat. Kijk maar naar al die pro-
testgroepen tegenwoordig.

Verschoppelingen

Maar Godian Ejiogu is niet naar Loosdui-
nen gekomen om zijn gehoor met mak-
kelijk verteerbare waarheden in slaap te
sussen. 'Wat wij vroeger als buitenland
zagen, is nu binnenland. Wat ver was, is
nu dichtbij.' Voor ze het goed en wel

beseffen, worden de vijf toehoorders on-
dergedompeld in de wereld van de arm-
sten der armen. De verschoppelingen van
veelal Afrikaanse afkomst, die in Neder-
land een ellendig bestaan leiden. Ejiogu
leerde hen van nabij kennen tijdens zijn
werk in de marge van de samenleving.
Naar deze mensen gaat zijn hart het
meest uit, want zij hebben het in dit land
het moeilijkst. Het kan toeval zijn, maar de klok slaat op
het moment dat Ejiogu de ongetwijfeld

belangrijkste uitspraak van de avond
doet. 'Ik droom dat Nederland het Kon-
inkrijk Gods wordt, als eerste land ter
wereld', zegt de man die 26 jaar geleden
uit Nigeria naar Nederland kwam. Als
trotse telg van het rooms-katholieke
Igbo-volk, onwetend van het feit dat hij
Nederlander en man van God zou wor-
den. Hij kwam voor een vliegbrevet, ten
behoefte van zijn familiebedrijf in import
en export. Na de wonderbaarlijke red-
ding van een bijna-crash boven Flevoland
stelde hij zijn leven in dienst van God.

Poldermodel

Ejiogu kwam in contact met toenmalig
bisschop Bomers van het bisdom
Haarlem, die hem rekruteerde voor een
priestersopleiding. Negen jaar was hij
pastoor van een fusieparochie in 'moei-
lijke' stadsdelen in Amsterdam. 'De kerk
is daar weer gaan bloeien', zegt hij over
die tijd. Zes jaar als 'Peace Servant' volg-
de op twee jaar als stadspastor in Rotter-
dam en nog eens twee jaar bij het drugs-
pastoraat in Amsterdam. Als directe ge-
tuige maakte hij veel mee van wat er in
Nederland aan misère te vinden is.
Toch heeft hij hoop. Want juist in

Godian Ejiogu werkt aan 'een andere vorm van samenleven.'

Nederland, stelt Ejiogu, moet het moge-
lijk zijn om het Koninkrijk van God dichter-
bij te brengen. Het poldermodel van
eindeloos overleggen, geïnspireerd door
het unieke Nederlandse systeem van ont-
watering, heeft altijd in dienst gestaan
van het algemeen belang. Maar migran-
ten vallen daar volgens Ejiogu niet of te
weinig onder. 'Hoe krijg je rijkdom bij de
armen en rust waar onrust is? Met het
poldermodel zou dat kunnen.'

Met overleg en begrip voor elkaar is er veel
mogelijk, wil Ejiogu maar zeggen. 'Ter-
wijl ik denk dat het steeds verder uit el-
kaar gaat', zegt Annelies Melkert, 68 jaar
oud en voormalig psychiaterisch verpleeg-
kundige. Laatst probeerde ze op de stoep
een fietser tegen te houden en werd uitge-
scholden. 'Die verruwing ontwricht de sa-
menleving', meent ze. 'Er moet een nieu-
we vorm van samenleven komen', beaamt
Ejiogu. 'Dit gaat zo niet goed komen.' Vol-
gens hem heeft de kerk hierbij een 'basis-
plaats' in de samenleving, als plek waar
mensen zich kunnen uitspreken. 'Ge-
hoord worden is al geestelijke genezing
voor de mens. De kerk moet mogelijkhe-
den creëren, ruimte scheppen. Als de kerk
dat niet doet, neemt de overheid het over.'
Het is al laat wanneer Godian Ejiogu in
zijn auto stapt. Op het dashboard prijkt
een sticker met de tekst: 'Our God is in
total control'.

MATTHIJS TERMEER